

Livshistorier og kriminalitet

En undersøgelse af etnisk minoritetsunge i Københavns Fængsler, deres baggrund, status og fremtid. Hvilke kommunikationsmuligheder er der?

Dr.theol. Lissi Rasmussen

Udgivet juni 2010

Denne undersøgelse beskæftiger sig med gruppen af indsatte drenge/mænd med anden etnisk baggrund end dansk mellem 15 og 30 år, bosiddende i Danmark (dvs. med dansk CPR-nummer) og har til formål at give et indblik i disse unges verden, deres livshistorier, selvpfattelser og baggrunde for, at de er havnet i kriminalitet. Dette helhedsbillede af de unges livssituation danner dernæst baggrund for at pege på de mest hensigtsmæssige måder at kommunikere med de unge på og dermed hjælpe dem på vej til beslutningen om at komme ud af den kriminelle løbebane.

Undersøgelsen har såvel et videnskabeligt som et praktisk, socialpædagogisk formål og er både kvantitativ og kvalitativ – med hovedvægten på det kvalitative. Den bygger overvejende på empirisk materiale, som er indsamlet gennem næsten halvdet års tillidsbaseret arbejde (fra 1.november 2008 til 1.april 2010) i Københavns Fængsler (dvs. Vestre Fængsel og Blegdamsvejens Fængsel), som er et varetægtsfængsel med ca. 550 indsatte.

Der er i høj grad tale om en ”indefra miljøet” analyse, hvor de unges egne livshistorier og vidnesbyrd er i centrum, som de er fremkommet i gentagne samtaler og samvær med dem over længere tid. Undersøgelsen bygger således på individuelle samtaler med mere end 150 indsatte samt på gennemgang af 500 handleplaner i Kriminalforsorgens Klientssystem. Der er inkluderet 100 handleplaner for indsatte med etnisk dansk baggrund for at gøre det muligt at foretage en sammenligning. Dertil kommer interviews med en række ansatte, gruppesamtaler og observationer i løbet af perioden. Syv livshistorier, samlet på baggrund af bandede samtaler, som har fundet sted efter lang tids kendskab til de unge, spiller en central rolle i fremstillingen.

Projektet er forankret i Københavns Fængsler og Center for Europæisk Islamisk Tænkning (CEIT), Københavns Universitet. Forfatteren har bl.a. som stiftspræst i Københavns Stift og som leder af Islamisk-Kristent Studiecenter (www.ikstudiecenter.dk) mange års praktisk erfaring med etnisk minoritetsunge, særligt på Nørrebro, med kristen-muslimsk relationsarbejde i Danmark og andre dele af verden samt med forskningsprojekter og feltarbejde både i Afrika og i Danmark. Desuden har jeg arbejdet i Københavns Fængsler i årene 1988-2000, tilknyttet præ-

CENTER FOR EUROPÆISK ISLAMISK TÆNKNING
DET TEOLOGISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Lissi Rasmussen

stekontoret som en slags omsorgskonsulent for indsatte med muslimsk baggrund. En del af arbejdet bestod i at samtale med unge i dialoggrupper. Alle disse erfaringer har gjort det meget let for mig at navigere i de to fængsler og opnå god kontakt til de unge.

De unges kriminalitet

Der skelnes mellem *situationelt betingede kriminelle* og *livsstilskriminelle indsatte*. De først nævnte har ikke tidligere modtaget en ubetinget fængselsstraf og er ofte ikke del af det kriminelle miljø, mens de sidst nævnte i højere grad står for en aktiv og systematisk kriminel adfærd. De har i flere år bevæget sig ind og ud af fængsler.

Det konkluderes, at unge med flygtningebaggrund har tidligere kriminel debut end andre unge i fængslet. Etnisk danske unge forlader kriminalitet senere end etnisk minoritetsunge, herunder særligt unge med flygtningebaggrund. Samtidig er unge med flygtningebaggrund i højere grad livsstilskriminelle end andre unge. Det er også disse unge, der har haft de mest belastede opvækstbetingelser.

Det er ikke muligt at pege på en enkelt faktor, der fører til vedvarende tilbagevenden til kriminalitet blandt de unge. Livshistorierne viser, at det er langt mere komplekst og individuelt. Der er dog en række gennemgående træk eller mønstre i de unges baggrund, som man kan kalde *risikofaktorer*, og som gør sandsynligheden for, at de havner i en kortere eller længere kriminel løbebane større. Disse kan opsummeres til tre hovedområder:

1. Manglende voksenrelationer

Størstedelen af de unge livsstilskriminelle giver udtryk for, at de har haft en utryk og ustabil opvækst med ingen eller næsten ingen (eller negativ) voksenkontakt. Deres hverdag i familien har i mange tilfælde været præget af omsorgssvigt, fysisk afstraffelse og psykisk sygdom. De har ofte oplevet splittelse i familien, konflikter med og mellem forældrene. Godt 40 % af de unge har forældre, der er skilt. Ofte er faderen ude af billedet. Mindre end hver tredje unge med flygtningebaggrund har forældre, der bor sammen, og hvor forholdet til dem er rimeligt. For unge med indvandrerbaggrund er andelen 45 %. Undersøgelsen viser endvidere, at der er en klar sammenhæng mellem forholdet til forældrene/forælderen og den unges kriminelle løbebane.

De unge bærer hyppigt på traumer som følge af faderens eller egne oplevelser af krig og tortur eller af omstillingsprocessen fra hjemland til et ukendt land. Mange er blevet ustabile, urolige unge, der ikke kan koncentrere sig og fokusere. Der kan også være andre psykiske problemer, der gør sig gældende så som ADHD, PTSD, skizofreni eller depression.

På et tidligt tidspunkt opdager den unge måske, at vennerne, gruppen forstår ham bedre end moderen/forældrene, som har en yderst begrænset kontakt til eller viden om det danske samfund og dermed den unges liv udenfor hjemmet. Hos vennerne bliver den unge bekræftet og får status og accept. Det er ofte her, de unges hashmisbrug starter. Det kan også omvendt være et gruppepres fra ”stærke” grupperelaterede kammerater, der har trukket den unge ind i gademiljøet og deraf følgende

kriminalitet. Det kan det være svært at stå udenfor, være en slags outsider, også for unge fra velfungerende familier.

Typisk for de fleste situationelt betingede kriminelle er det, at de har haft langt bedre relationer til forældre og søskende, som har støttet dem på mange måder. Forældrene har været engageret i de unges skolegang og fritidsaktiviteter.

2. Abrupt udvikling

Der har oftest ikke været nogen sammenhæng i de livsstilskriminelle unges liv. Deres livshistorier er præget af hyppige brud og svigt. Forældrene flyttede ofte, og den unge har igen og igen måttet starte på en frisk og finde nye venner. Opdragelsen har i mange tilfælde været usammenhængende, og deres skolegang i mange tilfælde begrænset. De fleste har gået på mange skoler, er typisk blevet smidt ud på grund af fravær eller ballade, går herefter eventuelt på flere specialskoler eller placeres på forskellige institutioner udenfor hjemmet.

Senere er de unge ofte droppet ud (eller smidt ud) af den videre uddannelse, de er kommet ind på, typisk teknisk skole, enten fordi de ikke kan få læreplads, eller fordi de har mistet lysten. Ofte får de aldrig taget en uddannelse. Selv om de har søgt mange jobs, kan de ikke få et regulært job. De mister derfor modet og selvværdet og kan ikke tale med forældrene om det.

Situationelt betingede kriminelle unge adskiller sig fra den ovenfor beskrevne gruppe ved oftest at have haft en forholdsvis sammenhængende opvækst og har derfor ikke oplevet de samme skuffelser og afsavn. Religion har i mange tilfælde været en naturlig del af deres opdragelse og har givet en vis stabilitet i livet, der er med til at give de unge en sammenhængende identitet. I det hele taget har de været bedre til at håndtere de vanskeligheder, der opstår, på en konstruktiv måde. De er også mere motiveret for forandring i forhold til deres nuværende situation i fængslet.

3 Oplevelser af eksklusion

Næsten alle de unge har givet udtryk for, at de ønsker at være en del af samfundsfællesskabet. Men de føler, at de lukkes ude, og at uanset hvad de gør, kan de ikke blive accepteret som danskere. Samfundet vil ikke kendes ved dem.

Mediernes og politikernes konstante italesættelse af muslimer som en ensartet, ofte antidemokratisk og kriminel gruppe – et dem i forhold til et os - er for de unge en vigtig grund til, at de føler sig udenfor. Når de beskrives som værende på en bestemt måde, føler de undertiden, at de ligeså godt kan opføre sig sådan. Det vil sige, at de udvikler sig efter beskrivelsen, overtager den negative identitet, omgivelserne konstruerer.

Dette kan give sig udslag i en form for kynisme i forhold til det omgivende samfund. De ser ingen fremtid, har intet tilhørsforhold, ingen planer, har intet at miste. Derfor søger de til alternative fællesskaber, hvor de kan føle, at de er noget værd.

Positive faktorer og ressourcer

De livsstilskriminelle unge er naturligvis ikke kun præget af risikofaktorer og problematisk tankegang og adfærd. Mange af de unge har for eksempel gode kunstneriske evner og har stor interesse i sportsaktiviteter, særligt fodbold.

Desuden har de ofte en klar selverkendelse på flere områder. Langt de fleste har et stærkt ønske om at påbegynde en uddannelse eller gøre den færdig, de er i gang med, eller få et regulært arbejde, så de kan komme videre og leve et kriminalitetsfrit liv. Samtidig har de en stærk bevidsthed om, at de ikke kan gøre det af egen kraft, men at de har brug for et skub af nogen udefra.

De unge har en naturlig evne til at indgå i og etablere fællesskaber, også *på trods af* eventuelt ugunstige vilkår (som for eksempel et fængselsophold). Mange af dem kender til det at bruge fællesskaber både positivt og negativt, til at opnå tryghed og anerkendelse, men også til at bekræfte hinanden i vrede og had til samfundet, være i opposition og til at begå kriminelle handlinger. Det gælder derfor om at give de unge en oplevelse af, at fællesskab kan bruges konstruktivt, og at de faktisk også er gode til det.

Religionens rolle

Af de undersøgte unge har 85 % muslimsk baggrund, mens næsten 15% har kristen baggrund. Godt halvdelen af de unge med muslimsk baggrund har ingen særlig interesse i religion, mens ca. en fjerdedel har lidt interesse. Derudover har godt en femtedel nogen interesse, og kun fire indsatte, dvs. 3 % har stor interesse.

40 % af de unge går til fredagsbøn i fængslet, mens kun 15 % gør det udenfor. 12,4 % er blevet mere interesserede, mens de har siddet i fængsel, de fleste blandt dem, der ingen interesse havde i forvejen.

Konvertering fra den ene religion til den anden sker meget sjældent, både blandt indsatte med henholdsvis kristen og muslimsk baggrund. Derimod kan man tale om en ”revertering” til den religion, man er opvokset med, især blandt muslimske indsatte. Denne øgede interesse i islam blandt de unge går i retning af, at troen bruges til at få fred og ro i sindet, føle at man gør noget rigtigt, at man er del af et større fællesskab. Samtidig er der unge, der bruger religion som en hjælp i forsøget på at komme ud af kriminalitet. Religionen bliver en positiv adfærdsregulator.

Der er derimod intet, der tyder på, at den øgede interesse i islam går i retning af religiøs-politisk radikaliserings. Der er i det hele taget intet, der peger i retning af, at der finder radikaliserings eller rekruttering til religiøse-politiske grupper sted. Der er meget modspil til sådanne tendenser i fængslet – både fra andre muslimske indsatte og fra fængselsimamen. Men grobunden for politisk-religiøs radikaliserings i fremtiden er til stede – i form af den vrede og frustration over manglende anerkendelse, mange af de unge har i sig.

Relationsaspektet som risikofaktor og løsningsmodel

I 22-23 års alderen begynder de fleste at overveje at komme ud af kriminalitet, men det er vanskeligt at bryde den onde cirkel og bevæge sig ind i det konventionelle samfund, især hvis de har været i det kriminelle miljø i lang tid. De føler sig ofte ensomme.

Det er en klar konklusion af undersøgelsen, at relationsaspektet af de unges liv - dvs. manglende eller negative relationer til voksne gennem opvæksten og senere også til samfundet generelt – for de flestes vedkommende er/har været en afgørende risikofaktor i forhold til deres kriminelle løbebane og kan og må derfor også blive et væsentligt aspekt af løsningsmodellen. Med andre ord, det forhold, der drev dem ind i kriminalitet, er også det, der kan drive dem ud af den.

formålet med de forskellige indsatser må derfor være at bibringe de unge en følelse af at være anerkendt som mennesker samt have ansvarlighed overfor opgaven og fællesskabet. Deres selvbillede og negative billede af samfundet kan herved udfordres. Det er min oplevelse, at der kun skal lidt til for at skabe den atmosfære, der gør det muligt at sætte en sådan udvikling i gang.

Inklusion og anerkendelse af mindretal burde være en selvfølgelig og naturlig tilgang for et samfund og for de mennesker, der lever der, og er det også for mange især unge borgere. Men på grund af den politiske udvikling, der især har fundet sted i dette årti og har fået flere og flere unge med etnisk minoritetsbaggrund til at føle sig uønskede og ekskluderet af samfundet og dermed står i fare for at reagere ved at slutte sig til kriminelle eller radikaliserede grupper, er det nødvendigt at organisere inkluderende aktiviteter, lave målrettede programmer for inklusion og ikke blot inkludere på en naturlig måde.

Derforeslås målrettede inkluderende samtalegrupper i fængslet, og for dem der er meget urolige kombinerede aktivitets- og samtale/vejledningsgrupper. Der foreslås endvidere aktiviteter i fængslet, der også foregår udenfor, så som koncerter, debatcaféer, udstillinger, turneringer, som giver den unge en følelse af selv at kunne planlægge, bidrage, deltage og derigennem have betydning. Det anbefales endvidere at inddrage et korps af frivillige (både unge og lidt ældre), der kan deltage i flere af aktiviteterne. Det vil give den unge indsætte mere indsigt i ikke-kriminelles liv og verden og højne deres selvværd og følelse af anerkendelse.

Udenfor fængslet gælder det om at engagere de unge i lokalsamfundet. Det er vigtigt, at de unge kan blive set og anerkendt, at de har steder, hvor de kan være aktive og samtidig relatere til og få vejledning hos voksne, de stoler på. Derfor bør vi som samfund overordnet ændre vores ekskluderende indstilling og praksis i forhold til vores etniske minoriteter, i retning af interesse i deres liv, respekt for deres forskellighed og anerkendelse af dem som ligeværdige medborgere. Politikere og medier må indse, at de har et stort ansvar, når det gælder om at få de unge til at føle sig hjemme her i landet.

Undersøgelsens nye resultater

Vi har tidligere vidst, at mange unge kriminelle generelt kommer fra socialt belastede familier og boligområder, har været anbragt udenfor hjemmet, har dårlig uddannelse, står udenfor arbejdsmarkedet. Vi ved også, at der er mange psykiske problemer, traumatisering, ADHD etc. og at de unge har et stort hashforbrug. Disse forhold er dokumenteret i megen forskning og bekræftes således også i denne undersøgelse..

Vi har også vidst, at mange etnisk danske unge i fængslerne kommer fra familier, hvor forældrene er skilt, men det er nyt, at skilsmisse finder sted i så stort omfang i

de etnisk minoritetsunges familier, som det er tilfældet. Det forværrer situationen for unge med etnisk minoritetsbaggrund, at der ofte ikke er ordnede forhold omkring skilsmissen, og at den unge dermed (og også af andre grunde) ingen kontakt har til sin fader.

Det afgørende nye i denne rapport er imidlertid det helhedsbillede af de enkelte unges baggrund og situation, der tegner sig, når den manglende eller negative voksenkontakt, mange afbrudte forløb i barndom og ungdom sammenholdes med den oplevede uretfærdighed og sociale eksklusion i samfundet (både på personligt og strukturelt plan). Livshistorierne viser, at de unge er unikke enkeltpersoner og ønsker at blive opfattet som sådan. Men mange af dem oplever, at de ikke har fået bekræftelse og anerkendelse hverken i barndommen (i familie, skole) eller senere i ungdommen (personligt i uddannelse og på arbejdsmarkedet og kollektivt som inkluderede, ligeværdige medborgere i samfundet).

Disse oplevelser af manglende anerkendelse på alle sociologen, Alex Honneths niveauer (familiært, retsligt, socialt) forstærker hinanden i de unges bevidsthed og i forhold til deres selv billede. Uanset om denne følelse altid er berettiget eller ej, er det den følelse, de unge har. Det er her, vi skal tage udgangspunkt, når vi vil forstå de unges bevæggrunde, deres tankegang og adfærd for at kunne sætte ind og modvirke deres kriminalitet.

Hele rapporten kan downloades gratis på
http://www.teol.ku.dk/afd/ceit//lissi_rasmussen_rapport